

keik, melyek egymással mint nem voltak soha összhangzók, úgy ezután sem lesznek összhangzathozhatóak s kiegyenlíthetők, míg a megyék mostani abnormis beosztása törvényhozás útján meg nem változik. A tordai alsó-kerületi lakos otthonosabban találhatja magát Aranyosszéken vagy Kolozsvárt, mint megyéje felső-kerületében, s megfordítva.

De önk azt hiszik: a ki a megye lüktető szívét (gondoskodtat, hogy hatalmasan is lüktessen) Torda városát bírja, az az egész megyét bírja — ad notam — a kié Páris, azé Franciaország. Egyet mást felelni találtak. Primo: Torda még nem Páris, a megye nem Franciaország. Secundo: még magának III. Napoleonnak sem sikerült egykor a három adjutánsból álló sereggel (a kiből azután történetesen mind nagy emberek lettek) a strasburgi expeditio; épp így nem fog sikerülni önknek és tordai adjutánsainak a felső kerület bekebelezése bali táborukba, hanem Isten mentsen! hogy azért azt kívánjuk önknek, a mi ama nagyobb expeditiót érte, sőt épp ellenkezőleg (kőhöz mérve) ám teljék ki önkökből megannyi új Morn s Persigny, csak a míg ez bekövetkeznék, csak legyenek szívesek előbb megyéjükkel behatóbban megismerkedni, tanulják meg Tordamegye történetét.

A ki a szellem vagy a kar erejével vállalkozik hódításra, nem csak saját erejét, hanem az ellenfelet is mérlegbe veti. Tették-e ezt! vagy azt hitték-e önk tisztelt expeditio! hogy három székvárosi adjutánstól kísért vezérnek a felső-kerület magyar, szász, román polgárságának üszertartó züme önknek — mint Caesar legióinak — veni, vidi, vici három szóra azonnal megadja magát? Vagy azt hitték hűségükben, hogy a Tordamegyével szavazó szász-régi mielőlt polgárság az új virulásnak indult ipar és kereskedelem, a jólét és szellemi haladás becses tényezőit, hangzatos phrasisaikkal által lekenyerezve, önk közkészítató politikájának könnyelműen oda veti a bizonyos jót a bizonytalanért, a becses valót csalálmokért s ábrándokért gyermek észszel felcseréli? Avagy azt hihetik-e önk, hogy a történelmi emlékekben s a történelmi tanulságaiban egyformán gazdag felső-kerületi honoratióknak közép és nagy birtokosainak tekintélyes intelligenciája behunyt szemmel nézendik-e a hivatalnoki gazdálkodást saját fészükben? Ók, kik szinte jól, sőt önknel erősebben bűlősebben meg tudják gondolni, mi ez idő szerint a hazafi kötelessége? Ók, a kik mint máskor, úgy most is nem idegen sugallat, magát feltölt önhitség, gyermekies gyámokodás után tanulják meg, mit tegyenek, s erre tanácsot, mint nem kértek, most sem kérnek másról, mint saját eszköz s lelkiismeretüktől? semmi esetre sem önköktől, baloldaltól bízassék lett Torda városának vándor cortescitől? Avagy végre hihetik-e, hogy az a néhány malcontent, ki nagyot kiált önk hangzatos szavaira, s még róla nagyobbat iszik a hazáért, az a felső-kerület érzelmeit tolmácsolja? nem gyűlte meg a toll kezükben, mikor vele papírra teszik: „jelöltünk megválasztása bizonyos.”

Mi, a kik a sz-régi s a többi expeditiót legkisebb részletekig figyelemmel kísértük, sajátásgos nemét fedeztük fel a baloldali szerénységnek. Az a baloldal, mely a nemzet képviselőinek in optima forma kiállított szerződését szét tépni, a pragmatica sanctio alapján sanctionált törvényeket eldobni készült a souverain országgyűlést többségében, mert neki van más souverainitása is — az oh nép! — jogfeladással gyanúsítja az ország egyik végétől a másikig, az a baloldal a leg-szerényebb a nap alatt, mikor arról van szó, ki legyen az ö követjelöltje. Ók nem kívánnak más qualificatiót jelöltjüktől, csak legyen tiszta vízi baloldali, zagyéb semmi, mondaná a tót deák. Hisz a kinek Isten hivatalt ad, majd ad hozzá eszet is, elintézik azt a többi Pesten, meg a fusionalis irodákban.

Ezen merőben új alkotmányos eszme megvitatását a jogtudósoknak hagyjuk fenn; mi azonban bátrak vagyunk ellenkező nézetben lenni, sőt más véleményben lennünk akkor is, ha nem volnánk bővíben mind azon igazolható adatoknak, melyeket hazánk s minden alkotmányos állam jogbűlelete szolgáltat felfogásunk igazsága mellett.

Ha a szemben álló pártok saját hivaikból titkzik ki jelöltjeiket, azt nem csak természetesnek, de alkotmányosan indicaltnak is tartjuk. Ám állítjuk hát hívünk a sikra, de csak úgy, ha bir a kellő qualificatió azon nemével, mely a törvényhozói magaslalon őt tiszte betöltésére képesíti. De állítsunk férfial szembe mértékelt megüött férfit, capacitással capacitást, tudományal tudományt, a tapasztalás bölcseségével hasonmértvű bölcseséget, mert hisz nem a pártnak, hanem az országnak, nem csak a jelennek, hanem a jövőnek is üdvét eszközölő törvények alkotására lesz ő felhiva. Angolhon, Belgium nem pusztá pártbelieket, hanem egyszersmind hivatásukra qualificált egyéneket keresnek parlamentjeikbe, kik bár párthoz tartozók, de tudnak is, ha kell a hazának jó szolgálatot tenni. Ott csak annak van erkölcsi bátorsága, kinek van kellő qualificatioja is.

Lám mi önk vezérével szemben nagy hirt városunkban szinte jeles férfit, a század eszméinek színvonalán álló, tudományosan képzett s tiszta jellemű követjelöltet állítunk fel, és nyíltan bevalljuk, hogy a törvényszabta határok közt minden

mielőlt emberhez illő — eszközt felhasználunk, hogy neki többséget szerezzünk. De ha kisebbségben maradnánk sajnálnók, de nem esnénk kétségbe; mert — partie egale — T. L. szintén mielőlt s becsületes ember; ha nézettünk szerint nem is bölcs, de jó hazafi, a hazának ő is — bár általunk nem helyeselt uton — javát akarja, s mikor arra kerül a dolog, bizonyára nem lesz az utolsó, ki a közjóért még hűségát s csalálmait is áldozatul viendi.

Készen vagyunk reá, hogy az egybebesonlítások odiositására hivatkozva, kárhoztatni fogják szavainkat, a mit önk in praxi — sans gén — tesznek s gyakorolnak. Persze az nem odiosum, ha önk a gyalui választókerületben az erdélyi részek egyik szemefénye a derék status titkárral szemben mindenáron balpártit, vagy a ház nagy tehetségtől a lelkével szemben Keresztési barátunkat állítják fel, az nem egybebesonlítás, csak mérkőzés? nemde? ne olvasták volna önk Phaedrus vagy Pffell meséit az állatok mérkőzéséről? Mutassanak fel önk Tordamegye felső-kerületében valakit pártjokból, kit a jobboldal jelöltjével szembe állítva, ne legyen kénytelen szemeit lesütni? Kit is proclamáltak csak ott követjelöltnek? Az a régi gárda törhetlen hűségű, lélekben mindig ifjú bajnoka, tudományának mélysége és sokoldalúsága, beszédjének keresetlen ékessége, irályának ragadó szépsége, s csaknem classicus egyszerűsége a kristály tiszta jellemű férfin, kinek életében makula nem találtatott, im! ilyen férfit állítunk fel követjelöltül. Nevét a közbecsülés hordja nyelvén, s önknek volna, sőt plane van bátorságunk mást állítani fel ellenében, mi ezt a bátorságunk nem tartjuk irigylésre méltónak. Nem aggódunk legkevesébb sem, mert él a választó közönség minden egyes tagja kebelében egy intő szózat, mely a cselekvés perceiben az egyedüli helyes irányt kijelölendi azon személyre nézve, ki magát a kerület bizalmára — nem rögtönözve, mintegy az égből leeseppenve — hanem tettekben gazdag élet, s törhetlen hazafi jelleme által érdemesíti.

Gyorsan közelg az idő, a elvlik, melletünk vagy önk mellett fog a közvélemény nyilatkozni. Nem kételkedünk, hogy ritka esetek kivételével a választók bölcs belátása nekünk elégtelt, önknek szinte egy tívűs tanulságot fog szolgáltatni, mely után akarnak, nem akarnak, szűkségek okulniok kellend. *Aranyosi.*

Kalotaszegi levelek.

(Mártius 1-én 1869.)

V.

Egy nevezetes izgató szer még a baloldal kezében a statusadosságok ügye. Azt mondják: a Deák Ferencz zászlója e részben is elhajlott azon helyről, hová 1861-ben felültök.

Igaz, különbség van az 1861-beli felirattal és az 1867-beli érvények közt. — Akkor csak szavunkat adtuk, de most be is váltottuk; akkor csak az ige volt meg, most az ige testté lett, s ez a változás faj sokaknak.

Miért is ne fajna? Nem sokkal könnyebb e igérni mint fizetni?

De hát a végén is azok is, kik a statusadosságok elfogadása ellen izgatnak éppen oly jól tudják mint Deák Ferencz, hogy a statusadosság a népjog oltalma alatt áll, s ha valamely statusnak eszébe jutna félrevágtatni kalappal azt mondani ma: nem vagyok én senkinek is adóssa, azt holnap az egész Európa megtámadná, s a keletkezett háborúnak nem csak az lenne a következzése, hogy azt a henezegő államot azonnal megtámadná, hanem az is, hogy mindenesetre meg is győznék, s azon kívül nem csak a perköltség megtérítésére ítélnék, s az átvallaladó adósság mennyiségét is mások szabnák meg, a példabeszéd pedig azt már rég tanítja, hogy: vae victis; jaj a legyőzötteknek.

De mért vállaltak annyit és oly módon, a mint történt.

„Gyere barátom alkudjunk meg, de én előre mondom, hogy én nem engedek semmit”; ezt elmondhatja akárki, de akad-e eszevesztett ember, a ki ily előzmények után vele szóba álljon.

De menjünk tovább. Van az izgatásnak még egy nevezetes fegyvere, hogy t. i. a jobboldal jóvoltából nincs magyar nemzeti hadseregünk.

Uraim ott a tulsó oldalon engedjék meg azoknak, kiket oly szívesen izgatnak, hogy olvassanak el legalább suttomban, ha önk restellik nekik egyebek közt elmondani, azt, mit Gbicz Kálmán az ellenzék legméltóbb vezére mondott pár hónappal ezelőtt választóinak e szavakban: „Kész hadsereg nélkül, legyen az közös vagy nem közös az ország védelménél lenne kitéve nem egy oldalról ellenséges szomszédjai megtámadásának, s ezt megengedni nem lehetett.”

Engedjék meg kérem azt is, hogy olvassanak el azt, mit e tárgyban Ivánka Imre a baloldal legderékabb és szakértő honvédje írt, folyó évi február 10 én kiadott cikkében, melyben nem arra biztatja hivaik, hogy igazságnak a közös hadsereg ellen, hanem arra, hogy fejtseik ki azt, a mi valódi vívmány: a honvédséget, s azután az egyedül azután igyekezzenek a külön hadsereg építésére, ha annak anyagját a honvédségben összegyűjtötték.

Olvastam még balpárti programban azt is, hogy rosszul állunk, mert a magyar zászló nem leng Buda ormán, sem a magyar kikötőből nem hordják szét a búszke árbocok a magyar színeket.

Nagy baj! de még sokkal nagyobb lenne, ha a mi színeinket ott kútn a sük tengeren történetesen kezdenék nem éppen olyan erősen respectálni, a mint nekünk nyíltan lenne, s a magyar zászló iránti tiszteletet nem tudnók szükség esetében pánczélós hajóhadakkal is kivívni.

„Künn hatalmas, benn virágzó és szabad.” — Ilyennek öhajját látni az egykori poéta is a mi hazánkat, és hát szó sincs ez nagyon lélekemelő egy öhajtas, de a poétának ügyelni kell a kadenciára és a hangzatosagra, míg az államférfi a dolgok sorát és rendjét egészen más törvények szerint állítja fel, például így: „előbb benn virágzó és szabad”, azután „künn hatalmas.”

A trocheusok nem olyan gördülékenyek, hanem a logika benne sokkal több.

Szép dolog a vers írás, hanem azért a törvényeket nem szokták versben írni.

Vannak még izgató szerek — a tráfika, a stempli, a fináncz és a többi.

Semmi sem könnyebb, mint rendre gyűlöletessé tenni az adózás minden nemét, de semmi sem bizonyosabb mint az, hogy adót fizetni mindig kelljen fog, s hogy azok a közvetett adók, melyek a fináncz nevet nálunk gyűlöletessé tették, nagyrészt olyanok, a melyeket mi magunk rovunk ki magunkra.

Nem szeretem a tráfikot: kevés és olcsóféle dohányt vagy semmit sem fogyasztok; nem szeretem a stemplit: nem perlek igaztalan ügyben és ha más bánt, ő fizeti meg az árát. Igyekeztem röviden ismertetni a vidékünkbeli ellenzék izgató szereit, s rólok bizton állítom, hogy nem elégségesek megmenteni államunk organismusát, ha valóban beteg lenne, de arra elég jó, vagy is elég rossz, hogy a végpusztulás magvát kicsiráztassa.

Még csak egyet ezuttal!

Megesik néha, de nagyon ritkán, hogy valaki rojálisabb a királynál, az is néha, hogy valaki tovább ünné a kormány ügyét mint maga a kormány, de az nagyon gyakran, hogy az ellenzék kapláriai ellenzékiebbek az ellenzéknel. Az első két eset nem helyesíthető, mert megállapodást idéz elő ott, hol haladni kellene; de az utolsó eset éppen veszélyes, mert végletekre vezet.

Nem tartózkodom kimondani, hogy a baloldali izgatás ily végletek felé siet.

Videant consules! A hazáért tűrni kell gyakran sokat; kell érte áldozni életet és vért, s helyesen tesszük-e, ha azt prédikáljuk, hogy elviselhetlen terhek alatt nyögünk?

Talásból ne öljük meg a hazaszeretet kedvéért a hazaszeretetőt.

Aztán a mi földolog: őrizkedjenek a népben rögeszmévé tenni azt, hogy jöllétének gyökerében, az ország alaptörvényeiben oly hibák vannak, melyek végveszéllyel fenyegetik, mert e rögeszme azonos a kétségbeesés politikájával, és jaj az embernek, de jaj a népnek, mely kétségbeesett.

Nem elég e, hogy a nemzetiségi szenvedélytől elkaptott milliók szívébe igyekeznek beoltani e rögeszmét azok, kiknek a magyar állam létezése ellenükre van? Szabad-e ugyanazt tenni a magyar alkotmány barátainak?

És ha mégis tesszik én nyíltan mondom: e tettök több mint hiba, e tettök: ügyetlenség.

Kalota.

A magyar kir. miniszterium rendelete

az ország összes törvényhatóságaihoz.

Azon jogok közt, a melyeket az alkotmány a haza polgárainak nyújt, nincs szebb és fontosabb, mint az országgyűlési képviselők választásának joga.

E jog, a melynélfogva a törvényhozás oly egyénekből alakul, a kiket a nemzet bizalma küld oda, — emeli gyakorlati érvényre az alkotmányosság azon alapelvét, mely szerint a nemzet maga szab önmagának törvényt.

De éppen azért, hogy a törvényhozás a nemzeti akarattal hű és megbízhatatlan kifolyása legyen, — kell, hogy a haza polgárainak akarata azon egyének választásánál, a kik által a magok elveit és vágyait képviselteni öhajtják, szabadon, akadálytalanul és félelem nélkül nyilatkozhasseik.

Az alkotmányos életnek egyik fő és alapbiztositéka tehát a választások szabadságában fekszik, — abban: hogy a választók, választási joguk gyakorlásában, minden nyomás ellen biztosíttva legyenek.

Azonban a kormány fájdalommal értesült, hogy az ország több vidékein a választási pártmozgalmak véres üszedtközések terére léptek át.

Meglehet, hogy e sajnos kiesapongások a szabadság álfelfogásából, a hazafüség túlbuzgalmából származnak, a mely ellenségnek tekintvén mindazokat, a kik ellenkező nézetek táborában foglalnak helyet, minden eszközt szabadnak és büntetlennek tart, a melylyel őket a térről leszoríthatni véli.

De bámi legyen is e visszaélések oka és forrása, — a kormány elutasíthatlan kötelességének tartja, figyelmeztetni mindenkit:

hogy a hazára s a szabadságra nézve nincs nagyobb veszély, mint a midőn ugyanazon haza polgárai, közös szabadságuk élvezésében egymást korlátozzák és háborítják, s hogy bármely visszaélés, bármely bűn azért, hogy az a választási jog

gyakorlata közben s ellenpárt tagjai ellen követett el, nem eshetik enyhébb beszámítás alá, — annál kevésbé, mert azáltal nem csak egyesek személybiztonsága, hanem közvetve a haza szabadsága is meg van támadva.

A felmerült szomorú jelenségek kényszerítik a kormányt, hogy a választási szabadság megóvására most már szükséges rendszabályokról gondoskodjék; — ennélfogva rendeli, a mint következik:

1. Mindazok, a kik polgártársaikat, elveik szabad követésében, akarattal akadálytalan nyilvánításában az országgyűlési képviselők választásánál, akár tetteles bántalmazás, akár pedig erőszakkal fenyegetés által gátolni vagy korlátozni törekszenek, azonnal és pártkülönbség nélkül a fenytő bíróság elé állíttatnak.

2. Köteleztetnek a községek előjárói minden bántalmazás vagy fenyegetés esetét a véteksek felfedezésével 24 óra alatt a járásbeli tisztviselőnek, ez pedig újabb 24 óra alatt a megye alispánjának (alkapitánynak) följelenteni, — különben mint büntetések fogván tekintetni és büntettetni.

3. Az alispán (alkapitány) rögtön intézkedni tartozik, hogy a véteksek a fenytő bíróság elé állíttassanak.

4. A tiszti ügyészek kötelesek az ilyenmű fenytő perekben keletkezett ítéletet, akár felmentő akár elmarasztaló legyen az, hivatalból felebbezni.

5. A főispánok örködni fognak, hogy e rendelet a legnagyobb szigorral végrehajtsassék, s mindazon tisztviselőket, a kik ennek végrehajtása körül részrehajlás vagy hanyagságot tanúsítanak hivatalaiktól azonnal felfüggesztik; azon esetben pedig, a midőn az igazság részrehajlatlan és szigorú kiszolgáltatása tekintetéből, akár előzőleg, akár pedig a fenytő per folyama alatt külön bíróság kiküldetésének (delegatio) szükségét látják fennforogni, — ez iránt az igazságügyi miniszterhez fordulnak.

A 2ik pont alatt a községek előjárókat és járási tisztviselőket illető kötelezettség sz. kir. városokban a városi kapitányt, a 3-ik pont alatt alispáni teendők pedig a polgármestert illetik.

E rendelet a szokott úton kívül falragaszok által is azonnal minden községben nyilvánosságra hozandó.

Kelt Buda Pesten, 1869. március 2-án.

Gróf Andrássy Gyula, s. k.

Báró Eötvös József, s. k.

Horváth Boldizsár, s. k.

Gróf Mikó Imre, s. k.

Lónyay Menyhért, s. k.

Gróf Festetics György, s. k.

Gorove István, s. k.

Báró Wenckheim Béla, s. k.

Választási mozgalmak.

Abrudbányán e hó 4-én több százra menő román gyűlt össze tanácskozni a követválasztás kérdése felett. Az történt a mit előre lehetett látni. Kimondatott a passiv magatartás. Már nem is újság, ugylátszik, ezen ugyanazon egy helyről sugalmazott gyűlések ugyancsak egy húron is pendülnek.

Képviselő választási határnapok:

Kolozsvár március 19; Kolozsmegye márc. 18, 19, 20; Szamosújvár márc. 13; M. Várárhely márc. 15; Háromszék minden kerülete márc. 22; Marosszék márc. 22, 23, 24; Temesvár városa és Komárom városa márc. 9; Esztergommegye, Nagy-Kőrös és Pozsony városok márc. 10; Hont, Sáros, Békés, Pozsonymegye, Nagy-Várad, Arad, Nagy-Kiskinda és Gyula városok márc. 11; Esztergom város márc. 12; Eger márc. 14; Komárommegye és Györmegye, Győr, Debreczen, Kassa városok márc. 15; Nógrád, Fejér, Vas, Zemplén, Szabolcs, Csongrád, Abanj, Bereghmegye beregi és munkácsi kerületei és Szarvas városa márc. 16; Árva, Nyitra, Veszprém, Turóc, Ung- és Trencsénmegyék, Hold-Mező-Várárhely, Gyöngyös, Félégháza márc. 17; Krassómegye, Pestmegye, Hevesmegye, Aradmegye, Szathmármegye, Bihar-megye, Bács-Bodrogmegye és Temesmegye márc. 18; ugyanez nap Csongrád, Temesvár és Szeged városok; ellenben Szepesmegye s Bereghmegye kászonyi kerülete márc. 19; Lipótmegye márc. 22; Máramarosmegye, Bereghmegye beregszászi kerülete s Pest városa márc. 23-án.

Egyletek és közintézetek.

Az erd. orsz. muzeum-egylet pénztárnoki jelentése.

Kolozsvárt, febr. 15-én, 1869. — Tisztelt közgyűlés! Mintán a titkári jelentésben általános tetteik említés az egylet pénzügyeiről, van szerencsém a részleteket következéskébe előterjeszteni: Ugyanis

Az egyleti pénztárnak három külön osztálya van, u. m.:

I. A főpénztár.

II. A „természettudományi díjalap.”

III. Az „építési arany-alap.”

I-só a főpénztár.

A) Bevételi rovat.

I. Az 1867-ről 1868-ra áthozatott készlet:

1. Magy. földhitel papírban . . . 500 frt — kr.
2. Államkölesűn kötv. 300 pfrt . . . 315 frt — kr.

- Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundația pentru Școală - BCU Cluj-Napoca.

Éber Nándor programja.

Tisztelt polgártársak!

Legelőbb is fogadják forró köszönetemet a szívélyes fogadtatásért. Önök ez által mai feladatomon nagyot könnyítettek. Mint ismeretlen léptem körükbe, és mint ilyen szólandottam volna önmagukhoz; most már alig érzem magam többé idegennek. Rokonszenvűk nyilvánítása által engem, úgyszólván, honosítottak; eloszlatták azon természetes elfogulást, melyet első találkozás alkalmával mindnyájan többé-kevésbé éreztünk, és felbátorítottak arra, hogy minden visszatartás nélkül szólhassak.

Önök bizalma hívott ide. E bizalmat annál inkább tudom méltányolni, minthogy a sors által távol tartatván a hazától, nem volt alkalmam a legközelebbi multban történt politikai átalakulásban tetleg részt venni. — Bizalmuknak tehát e jelét csakis azon kegyeletnek tulajdoníthatom, mely mindenütt e széles hazában azok iránt mutatkozott, kik a körülmények által gátoltatván magában a hazában való működésben, feladatul tűzték ki maguknak a hazán kívül is hazájokért élni, és e feladatot híven és bátran teljesítették.

Hajdan, Róma szabadsága aranykorában azok, kik honfitársaik bizalmáért folyamodtak, lementek a nyilvános térre, reá mutattak a sebekekre, melyeket a haza szolgálatában kaptak és elősorolták az érdemeket, melyeket szereztek volt. Mi, kik tízenyolcz éven át száműzetésben voltunk — mi is szólhatnánk sebekekről, szenvedésről, fáradságról és nyomorról. Szenvedtek önök sokat itt benn; de hidjék, mi ott künn sem feküdtünk rózságyakon! Sanyaru, uraim, a számkivetett élete, és kínosabban érzi azt a magyar, mint talán bárki más, mert oly forrón ragaszkodik honához, mint ama cumaei jósnő, kiről a rege mondja: hogy nem birt Rómában meghalni, míg egy maroknyi földet nem hoztak szülőföldjéről, hogy fáradt fejét reá tehesse. A tudat, hogy hazánk is szenvedett és boldogtalan volt, kétszeresen növelte a honvágy gyötrelmeit, és még azon vigaszunk sem volt, hogy legalább honfitársainkkal együtt szenvedhettünk és remélhettünk volna. Azon rokonszenvű pedig, melyet idegenek közt találtunk, inkább fáj, mintsem enyhített; mert főrugója a számalom levén, az, minden jó szándék mellett, majdnem sértő volt a nemzetre mint az egyévre nézve.

De azért nem csüggedtünk el; hanem hittünk magunkban, a nemzetben és a szabadságban. E hit mint vezéreszillag, világított sötét pályánkon. Bárhol jártunk is, szemünk előtt lebegett a haza képe, bármily balok és reménytelenek voltak légyen a viszonyok, soha hitünkben nem ingadoztunk.

Nehéz volt pedig e hitet, főképpen az első időkben, rendületlenül fentartani. Mindenütt a reactio és kényuralom volt győztes. A szabadság és nemzeti élet utolsó szikrája is szinteg el volt tiporva. Azon lendület, mely 1848-ban Európát egyik végétől a másikig áthatotta, már rég megszűnt volt, és helyette egy szomorító közömbösség uralkodott, mint mély csend a vihar után.

A legkétségbeejtőbb volt azonban az, hogy a népek nagy tömege ezen állapottól nemcsak hogy nem szörnyedett el, hanem majdnem megnugodott benne. Résztint kimerülve az eredménytelen küzdelem által, részint megijedve a túlzásoktól és itt-ott történt kicsapongásoktól, elvesztették volt hitüket, oly annyira, hogy a szabadságnak még nevétől is borzadtak. Türték inkább vagy még támogatták is a felülről jövő önkényuralmat, mintsem hogy magukat azon, szerintök létező veszélynek kitették volna, hogy az alulról jövő ár még a társas élet nélkülözhetlen biztosítókat is elsodorja.

Nem volt könnyű ily körülmények közt a hazáért szót emelni. A nemzet tetszhalott volt, csak hallgatag, szilárd magatartása által tehetett óvást; rajtunk volt a sor felszólalni, és a világban, mely a halottakat oly könnyen feledi, a hitet dőreszteni és fentartani, hogy él még a magyar, és hogy ellenei daczára élni is fog. Zarándokként

jártuk be tehát a távol földeket a haza szent ügyében, hirdetvén a nemzet multját, annak jellemét és képességét, és feltárván a világ előtt azon erőt, mely a szinteg holt testben rejtett, melyre a mi veltség és szabadság érdekében számolni lehetett, és melylyel előbb-utóbb számolni kellend is.

Tudván, hogy példák, még a legszerényebbek is hathatósbabbak bármily ékes szavaknál, főfeladatunknak tekintettük a magyar név becsületét szeplőtlenül fentartani, hogy tanulja a világ a nemzetet az egyesekben tisztelni és az egyesek életrevalóságáról a nemzetre következtetni. Éber figyelemmel kísértük az eseményeket, minden módon igyekeztünk azoknak netalán kedvező fordulatát hazánk javára felhasználni. Sorompóba léptünk minden jó ügyért és küzdöttünk érte tollal és karddal, tehetségünk szerint, barátokat szerezvén így, és lekötöztetett frigyeket azon esetre, ha a nemzet néma ellentállásának súlya nem lenne elégséges az elvesztésre összpontosított erőt megtörni.

Magyarhon önvédelmi harcza, minthogy egy időben történt a többi 1848-iki mozgalmakkal, azokkal ugyanazon egy színvonala állítatott. Az első lépés volt tehát megértetni a világgal, hogy a magyar 1848-és 49-ben törvényért küzdött, nem pedig a törvény ellen; hogy csakis azt követelte, mihez minden isteni és emberi törvény szerint joga volt; hogy nem hajhászott vad álmakat és elérhetlen ábrándokat; hanem valami határozottat, kézzelfoghatót és lehető akart elérni, és hogy ezen küzdelme, erő kifejtése és áldozatkészsége által a magyar éppen azt bizonyította be, hogy reá mint a rend, jogosság és szabadság egyik támaszára Európában számítani lehet.

A nemzet védte és követelte önelhatározási jogát, mely nem egyedül a puszta természeti népesség elvén alapult, hanem törvénykönyvének majdnem minden lapjára beiktatva volt. Ez volt, uraim! a szempont, melyből, én legalább és sokan velem együtt honunk állását fel fogtuk, és ez állás képezte a nemzet erejét itt benn úgy, mint külföldön is.

Ez állás oly tiszta volt, hogy nem vala nehéz a világot jogaink és követeléseink igazságáról meggyőzni. De más kérdés volt az, hogy: mennyire képes a nemzet e jogait érvényesíteni.

Két út volt nyitva e részben, t. i. vagy a néma ellenállás súlyával az erőszaknak ellenszegülni és így azt idővel annyira megszibasztani, hogy az kénytelen legyen utoljára engedni, — vagy pedig az erőt erővel megtörni és felhasználván az első kedvező alkalmat, sikra lépni elszántan és mindent mindenért kockáztatni.

Mi, kik távol voltunk a hazától nem tudhattuk, hogy a két út közül melyiket fogja választani a nemzet. A hazában magában e tekintetben a vélemények homlokegyenest ellenkeztek egymással. Voltak, kik nem szüntek ismétlni, hogy a nemzet már visszanyerte ruganyosságát s önbizalmát; hogy kész a legnagyobb áldozatokra, és hogy el van határozva az első kedvező alkalmat arra felhasználni, hogy kardot rántva jogait teljesen érvényesítse. Mások ép oly határozottan állíták, hogy a nemzet nem csak hogy sebeiből még fel nem lábadt, de hogy a létező körülmények közt sem bizalmát, sem erejét eléggé vissza nem nyerheti arra, hogy még a legkedvezőbb körülményeket is egy nagy erőfeszítésre felhasználhassa; nem marad tehát egyéb hátra, mint az időbe és passzív ellenállás súlyába bízni, és ha ezek az erőszakot eléggé kimerítették, egyezkedés útján a lehető legjobb feltételeket megnyerni.

Mind a két rész jóhiszemű volt, kétségkívül; de egyik sem ítélhette meg előre jobban mint mi magunk, milyen valóban a nemzet állapota. E kérdést csakis a tapasztalás dönthette el. De bármelyik félnek volt is igaza, nekünk külföldön kötelességünk volt mindent elkövetni, hogy a nemzet bármily esetleg magát előadandó alkalmat legelőnyösebben használhasson fel.

Két ily alkalom mutatkozott. Az egyik az 1859-iki olasz-, a másik az 1866-iki porosz hadjárat alatt. Mind a kettő oly alkalom volt, mely még legvérmesebb álmainkat is felülhaladta. A nemzet néma maradt és mozdulatlan.

Hiába kutatjuk az okokat, hogy miért nem adta a nemzet életjelét e két alkalomkor; kiábrándunk az idő rövidségéről, a meglepetésről, a fegyvertelen állapotról és másról; tény, hogy a nemzet vagy nem akart, vagy nem bírta az ajánlott két alkalmat egy nagy erőfeszítésre felhasználni, a mi utóljára egyre megyen. E tény mindenre nézve, ki higgadtan fogta fel az állást, és ábrándokkal nem kecsgettette magát, véglegesen eldöntötte a kérdést, hogy: vajjon honunk bármily kedvező alkalmat fel birand-e használni. Tovább is ily reménynyel kecsegtetni magunkat csak önámítás lett volna.

E meggyőződés egyszer megalapulván, nem maradt egyéb hátra a nemzetre nézve, mint, vagy az előbbi passiv ellentállásba visszacsúlyedni és indiai fakir gyanánt összefont karral várni, hogy majd valaki valahonnan leszáll és a nemzetet minden tulajdon fáradozása nélkül megmentendi, — vagy pedig a porosz békekötés után ajánlkozó alkalmat felhasználván, a lehető legjobb módon kiegyezkedni.

A nemzet nagy többsége ez utóbbit választotta és ez által életrevalóságát kimutatta; mert ismervén saját erejét, a körülményekkel számot vetett.

Az 1867-iki kiegyezkedés megtörtént. A nemzet gyakorolta ismét önhatározási jogát, kimondotta akaratát, és mi, mint mindig, úgy most is a nemzet akarata előtt meghajoltunk.

Hisz az elv, melyért egész életünkön át küzdöttünk, éppen a nemzetnek ezen önhatározási joga volt, melyet 1867-ben gyakorolt, úgy, mint azt gyakorolta volt 1848-ban és 1849-ben. Ezért léptünk mi sikra akkor, és ezt ismertük el most is mint legfőbb törvényünket. Missiónkat a külföldön bevégzettnek tekintettük és visszatértünk a hazába. De mielőtt visszatértünk, számot vetettünk magunkkal és komolyan megfontoltuk a dolog állását. Számvetettem én is magammal, és most önk eleibe lépve határozottan kijelenthetem, hogy én az 1867-ki egyezkedést, mint újraalakulásunk alapját őszintén és minden utógondolat nélkül elfogadom. Megmondom, hogy miért és hogy miképpen értelmezem én azt.

Az élet viszonyaisaival való küzdelem és a különböző nemzetekeli érintkezés nem igen kedvezők, általános népboldogítási tervek vagy politikai ábrándok táplálására; mert minden pillanatban emlékeztetnek arra, hogy mint egyéneknek, úgy nemzeteknek is nem az óhajások és kívánságok, hanem az erő és a körülmények a mérvadók, és hogy a nemzet, mely ezt feleli, a politikai herélt szerepére van utalva.

Bár ingatlan volt mindig és marad hitem hazánk jövőjében, bár soha egy pillanatig sem kételkedtem, hogy nemzetünk előbb-utóbb kivívandja magának azon állami állást, melyre multja, szabadságszeretete, szervezési és művelődési képességénél fogva hivatva van, nem kecsegtettem magamat egy pillanatig sem azon reménynyel, hogy még a legkedvezőbb esetben és a legnagyobb erőfeszítéssel is sikerülend neki a háromszázados mostoha sors és hátramaradás után ez állást magának egy csapással kivívnia.

Midőn tehát az 1867-ki kiegyezkedés létre jött, nem azt kérdeztem magamtól, hogy: vajjon honunk megnyerte-e általa mindazt, a mi kívánatos lenne, hanem először is azt, hogy: vajjon törvényes uton történt-e ezen kiegyezkedés, és vajjon általa állami és alkotmányos életünk megszakadt láncza ismét összeforrasztott-e; — másodszor pedig: vajjon ez egyezmény kivihető-e, és vajjon nem állít-e elő oly akadályokat, melyek honunk nemzeti és állami kifejlődését és önállását lehetetlenné teendik.

Az első kérdésre nézve úgy hiszem kétség fel sem merülhetett, mert az 1867-ki kiegyezkedés a törvényesen összehívott országgyűlés által alkotván és a törvényesen koronázott király által szentesítvén, általa honunk törvényes állását törvényes uton foglalta el ismét.

A második kérdésre nézve t. i. vajjon kivihető-e a közösügyi egyezkedés és vajjon általa honunk nemzeti és állami fejlődése nem gátoltatik-e, nem annyira elméletileg, mint tapasztalás után lehetett leginkább itélni. A lefolyt két évre visszatekintve, úgy hiszem bátran mondhatjuk, hogy az ítélet kedvező.

A közösügyi gépezet újsága daczára minden említést érdemlő surlódás nélkül működött és nagy része azon aggodalmaknak és féltékenykedéseknek, melyek eleinte mind a két oldalon felmerültek, részint tulzottnak, részint alaptalanoknak bizonyultak. Mindegyik fél megvonta a kitűzött határok közt önállását; a paritás elve fenntartott és az érintkezés e téren mindinkább eloszlatta azon előítéleteket, melyek a szomorú multból egymástól, elszigetelésből és bal-felfogásból eredtek inkább, mint a két fél kölcsönös viszonya természetéből.

Igaz hogy két év rövid idő, de e rövid idő is bőven bizonyítja, hogy az 1867-ki kiegyezkedés nemzeti és állami kifejlődésünket éppen nem gátolja. Még a leghiteltlenebb sem fogja tagadni, hogy anya-

gi és szellemi fejlődésünk éppen ez egyezmény következtében egy eddig nem ismert lendületet nyert. Nemzeti életünk minden ütereiben fiatal erő pezseg; a tevékenység minden mezején új csirák mutatkoznak; állami életünk pedig már is úgy megszilárdult, hogy honunk az európai államok társulatában mint tényező erő kezd elismertetni és számitatni, mi századok óta nem történt.

Ennyit mutat az eddigi tapasztalás és én legalább nem látom annak bár hol is jelét, hogy ez ezentul másképp leend. Ellenkezőleg minden arra mutat, hogy az első nehéz lépés megtétvén, haladhatunk előre elég gyorsan, és bizton, mit eddig nem tehattunk.

Nem tehattuk pedig azért, mert állásunk képzelt állás volt valódi alap nélkül. Szabad, független állam voltunk ugyan jogilag, de erőnk nem volt ez állást érvényesíteni és bárki által elismertetni. Egy borzasztó úr létezvén egy részről jogaink és igényeink, más részről pedig erőnk közt, hasztalan és kétségbeeső munkának látszott ezen úrt, követ köre rakva, fokoként betölteni, és így vagy kétségbeesetten esüggesztvén le karjainkat panaszkodtunk és sóhajtoztunk, vagy időről időre, lendületet vévén észre, az úrt egyszerre igyekeztünk átugratni, mit erőnk nem bírván, beleestünk az úrbe, melyből azután csak nagy ügygyel-bajjal az előbbi partra valamiképpen ismét visszavergődtünk.

Most az úr be van töltve. A mit jogilag az 1867-iki kiegyezkedés szerint követelhetünk, azt tetteleg bírjuk is. Nem vagyunk többé nyaktörő ugrásokra utalva; nyílt a tér előttünk, haladhatunk ha erőnk engedi még óriási léptekkel, is és ez a mostani helyzet legnagyobb előnye, melyet minden áron fel kell használnunk, hogy szervezzük magunkat, és erőnket minden irányban kifejtsük.

Mintha a gondviselés megszánta volna a sokat szenvedett magyart, midőn neki éppen ily válságos perczben, mint a mostani, alkalmat nyitott, hogy készülhessen, és a küzdelemben helyét megállhassa, mielőtt a minden oldalról életre törekvő nemzeti erők közti pályaverseny megkezdődne.

A nemzet nem azzal fogja állását kivívni, hogy jogait és igényeit minél lármásabban hangsúlyozza, hanem az által, hogy az eldöntő perczben jobban szervezve: anyagilag gazdagabban, szellemileg műveltebben, és minden tekintetben életrevalóbban lépend a sikra.

Hasonlítsák össze uraim a nemzet mostani állását azzal, a melyben az egyezmény előtt volt, és itéljék meg magok, hogy melyik az előnyösebb ily válságos perczre nézve.

Magyarország csak név szerint létezett. Elválasztva társországaitól, és anyagi és szellemi eltörpülésbe merülve a nemzet, úgy szólván, saját csekély még hátra lévő erejét lassanként fogyasztotta. A helyett, hogy gyarapodott volna, mind inkább fogyott és attól kellett tartani, nehogy végképpen eltörpüljön.

A nemzet azon helyzetben volt, mint egy erőteljes izmos férfi, ki éveken át erővel ágyba tartatnék: utóljára úgy elgyengülne, hogy képtelen lenne egy lépést is tenni.

A természet változhatlan törvénye, hogy csak is az él, mi erőteljes és kifejlődésre képes. Mind az, mi gyenge és beteges, elenyészik. Sajnálhatjuk azt, de a természet e nagy törvényén azért nem változtatunk. A világnak haladni kell, gyarapodni, öregbedni, és mind erre erőre van szüksége.

Ne értsenek félre. Nincs mélyebb tisztelője minden jognak mint én vagyok; de a jog, melyet érvényesíteni nem tudunk, elavul, mint a fa, mely ha nedve kiszárad, elhal és csakis. mint kísértet néz ki az erdőben élő társai közt.

Husz éven át ismételtük és hangsúlyoztuk, hogy élni akarunk. Most van a percz bizonysítani, hogy valóban élni birunk is.

A most összehívandó országgyűlés e tekintetben döntő feleletet adand. A mi eddig létezik csak vázlat és keret, melyek most bétöltendők. Megvannak az alkotmányos önkormányzat formái, de azok a mult romjai és a régi államgépezet maradványai által oly annyira el vannak halmazva, hogy a valódi alkotmányos élet gyenge csirája alig képes azokon keresztül törni. Egész kormányzati és közigazgatási szervezetünk egy bonyolodott egyvelege a réginek és újnak, a korlátlan és alkotmányos rendszerek: óriási munka leend mind ezt összhangzásba hozni, kivágván mind azt, mi rothadt és elavult, vagy erőltetett és természetellenes; de kegyelettel megóvva az élettelen százados gyökereket és ágakat, és csak megtisztítván azokat a sok penésztől, mely addig életerejüket felemészítette és virulásokat gátolta.

Nem csekélyebb munka leend az anyagi és művelődési téren háromszázados hátramaradásunkat, a mennyire lehet, kettőztetett erővel helyrehozni és ez által Európa művelt nemzetei sorában állást foglalni. A természet bőven megáldotta a hazát kimeríthetlen kincsekkel, melyeket nem csak hogy nem tudtunk, de nem birtunk eddigelő kiaknázni; mert a lendöntött rendszer rövid látása és értelmetlen féltékenységében azoknak kuforrásához sem juttatott; most a kincstár ajtaja tárva előttünk, csak el kel még háritani azon akadályokat, me-

lyek még némileg a régi elferdített pénzügyi, kereskedelmi, ipar és adóztatási rendszer maradványaiban léteznek.

En e gyakorlati politikai és nemzetgazdasági reform terén igyekeznék egész erőmmel működni, ha bizalmuk e jövő országgyűlésre engem hívna fel képviselésükre; mert ezen a téren és nem meddő politikai elmélkedésekben és jogi szörszálhasogatásokban látom honunk nagyságát és boldogságát keresendőnek és elérhetőnek.

Ez még inkább áll Erdélyre, mint hazánk bármely más részére nézve. Sehol sem mutatkoznak a mostoha kéz súlyának oly mély nyomai mint itt. Azon lendület, mely honunk minden más részeit áthajtotta, mióta a politikai viszonyok rendezettek, még alig hatott a Károlyhágón át. Pedig alig van vidéke hazánknak, mely fekvése és természeti gazdagsága által sebb jövőre lenne hivatva. Erdély képezi legközelebb érintkezési pontunkat a kelettel, míg más részről a természet bőven ellátta mindazzal, mi egy nemzet fejlődésére szükséges.

Az anyagi fejlődés mostani óriási haladásának két nagy tényezője van: a könnyű közlekedési eszközök és a hitel. Erdély eddig egyikkel sem bírt. El volt olyannyira szigetelve a világtól, hogy ugy szőlőn maga zsirjában fuladozott. Az első lépés most már meg történt és nem sokára Erdély egy kettős vasuti hálózattal birand. De a vasutak csak a közlekedés fő útjai, melyekhez a mellékutak vihetik csak a kellő életet.

A mi a hitelt illeti, ennek életfeltétele a bizalom, mely csak rendezett belső viszonyokból eredhet. A mult országgyűlés az általános jogviszonyok rendezésével lévén elfoglalva, csak keveset tehetett e tekintetben. Utódjának lesz ez szerintem fő kötelessége.

Bár a képviselői rendszernek eszméje magával hozza, hogy minden képviselő első sorban az összes ország érdekeit képviselje, szerintem minden egyes képviselőnek azon felül kötelessége küldöttjei érdekeit még különösen is képviselni, tanulmányozván azokat, a figyelmet rájuk irányozván, és a hol a közérdek sértése nélkül megtörténhetik, azok mellett küzdven.

Az általános közérdek utójára csakis a különböző külön érdekek összegéből áll, és csak akkor gyarapodhatik valóban, ha az egyes érdekek egyszersmind a lehetőségig kielégíttetnek.

Minden erdélyi képviselőnek kettős kötelessége ezt sohase feledni, éppen azért, mert több itt a teendő, mint hazánk bármely részében, sehol sem lévén oly nagy a romok halmaza, az építmények szükségse. Majdnem minden alólul felfelé átváltoztatandó, rendezendő, felépítendő és az új államelethez alkalmazandó.

Hogy ez megtörténhessen, a legelső és ugy, szőlőn életfeltétel a béke belülről és kívülről. Hogy pedig a belbéli fennállhasson, nélkülözhetlen, hogy igyekezzünk mindnyájan a közjogi alapon megnyugodni.

Mi vezette a nemzet nagy többségét ez alap elfogadására? Szerintem azon meggyőződés, hogy Magyarhonunk nem elég erős frígyes társ nélkül megállani; azért tehát a nemzet egységre lépett az ugyanazon uralkodó alatt lévő többi országokkal, melyek éppen oly kevésse képesek tulajdon erejükből fennállani. Körül vagyunk véve megalakult és alakulandó nagy nemzetektől. Ki az, ki a körülményeket csak egy kissé ismervén, kezét szívére téve mondhatná, hogy honunk mostani állapotában képes támasz nélkül tulajdon erejéből fennállani?! Sok ezivódás és viszontagság után találatott valahára egy mód, mely kivihetőnek bizonyult be; és ez által mind a két rész azon állásba helyeztetett, hogy belső viszonyait rendezhesse.

Ne zavarjuk ez oly annyira szükséges nyug-időt, hanem használjuk fel azt inkább. Várjunk legalább míg a tapasztalás kimutatja, hogy e mód egyben vagy másban nem czélszerű, és akkor változtassuk meg azután azon részét, mely nem felel meg többé céljának. Az egészet egyszerre félre tenni akarni, annyit tesz, mint visszaesni a régi bizonytalanságba. Hiába ismétlik azok, kik e szándékban vannak, hogy e változást csak is idő és alkalom szerint alkotmányos uton akarják elérni, maga ezen rögtöni változás eszméje elég arra, hogy az alig felsekert bizalmat ismét megosökkentse. Alkotmányos átalakulások csak fokként történhetnek; az egész alapot csakis forradalmak változtatják.

Ha meg van a bel béke és ezáltal a kölcsönös bizalom, egy részről a fejedelem és nemzet közt, más részről Magyarhon és Ausztria közt, a külbékét is sokkal inkább tartjuk kezünkbe.

A magyar-osztrák birodalom ujjaalakulása önmagában kizár minden külföldi irányban való terjeszkedést; mert ezen ujjaalakítás a két fél közti egyensulyon alapszik. Bár mily oldalról terjedne is a magyar-osztrák birodalom, ezen egyensuly felbomlana és azt ismét más módban kellene keresnünk. Hangsúlyozzuk ezt minél erősebben és minden alkalomkor, hogy értsék meg jól szomszédaink ugy mint a legtávolabb levők is, hogy a magyar-osztrák birodalom nem csak hogy nem vágyik bárki más birtokára, de még ha az fel is ajánlatnék, akkor sem fogadhatna el ilyesmit. A mi különösen honunkat illeti, a természet maga szabta ki annak határait, midőn azt egy ol-

dalról a Kárpátokkal és stíriai havasokkal, más oldalról pedig a Szávával és Dunával körülövedzte. Nekünk meg nagyon az, a mire oly annyi nemzet vágyodik: t. i. természetes határaink, a melyeken kívül, baráti összeköttetéseket kivéve, nincs mit keresnünk, de a melyekből talpalatnyi földet nem engedhetünk, a nélkül, hogy megszűnjünk, mint nemzet létezni. Valamint mi bármí névvel nevezendő idegen befolyást nem tűrünk, viszont mások is követelhetik tőlünk azt, hogy mi se gyakoroljunk ilyent rájuk. Legyen mindenki ur saját házában és rendezze el viszonyait a mint neki tetszik és a mint azt bírja. E be nem avatkozási politika, mely életviszonyainkból folyik, lesz legnagyobb biztosítéka a külbékének.

E politikát annál több sikerrel fogjuk hangsúlyozhatni, minél jobban és czélszerűbben lesz haderőnk szervezve. Eddig e tekintetben sok jogaink voltak ugyan, de tetteleg alig bírtuk a legkisebb befolyást is gyakorolni. Most meg van erre a nagy alkotmányos emeltyű, a hadi költségek megszavazása. Anélkül, hogy a főhaduri felség-jogot érintenők, sokat tehetünk, hogy a haderő czélszerű szervezésében jogos befolyásunkat gyakorolhassuk. Már is történt sok e tekintetben. A honvédség alapítása által nemcsak hogy a nemzetnek egy hő kivánata fog teljesülni, de általa magának a hadseregnek időszerű átváltozása lehetővé válik; mert általa a sereg ugyszőlőn kapcsolba jön a nemzeti érzettel, mely minden nemzetnek főrugója, és egy-szersmind biztos tartálékot nyer, melyre támaszkodhatik. Seregünk eddigi gyengesége éppen abban rejlett, hogy el volt mesterségesen szigetelve a néptől és így erejét töle nem szivhatta. Ez pedig életfeltétele minden seregnek. A magyar ezredeknak ígért visszajövetele, a tisztai állomásoknak, a mennyire lehet, fokként bennszülöttekkel betöltése és e czéla katonai képezdek felállítás, ugyanannyi eszköze leend az eddig hiányzó nemzeti érzésnek a seregben való kifejtésére és ezáltal a sereg erősítésére.

Mind ennek fokkénti elérésére a hadi költségek megvizsgálási és megszavazási jogát fel kell használnunk. De felhasználhatjuk azt a seregnek magának szervezésére is. Eddig állandó hadi szervezet nem létezett, csak bizonyos számú ezredeink és csapataink vannak, melyek minden rendszer nélkül nagyobb hadosztályokba összeffüzetnek. Csakis akkor lehet valódi összefüggés egy seregben, ha ez állandó módon van a legfelsőbb foktól a legalsóbbig szervezve. Csak így lehet mindig készségben és csak így lehet itélni a szükséges költségről. Most még azt sem tudjuk, hogy mily sereget állíthatunk ki szükség esetében; sem azt nem itélhetjük meg, hogy mennyibe kerül az valóban, — olesó-e az vagy drága, és hol kell levonni, hol pedig megtoldani. Csak vakon taogatózunk ide-tova, míg ily állandó hadiszervezés nem létezik. Az ország belső szervezését illetőleg mindent ebbe lehet összefoglalni: valódi alkotmányos önkormányzat életbeléptetése.

Az alkotmányos és absolut kormány közti különbség nem egyes formákban, hanem elvben rejlik. A kettő ugy különbözik egymástól, mint a nap és az éj. Az első azon elvből indul ki, hogy mindenkit jónak tart és képesnek önmagára ügyelni, mindaddig, míg róla az ellenkező bé nem bizonyul. Szabad kezét enged tehát mindenkinek saját felelőssége alatt, és csak akkor intézkedik, midőn látja, hogy a tulzott vagy ferde használata ezen jognak mások jogait sérti. A korlátlan kormány pedig ellenkezőleg mindenkit rosznak és gyámoltalannak tekint, mindenkinek léptére tehát felügyel, nehogy vagy maga bajba essen, vagy pedig másokat háborgasson.

Honunk eddig ugyszőlőn a két rendszer között lebeg. Névleg és némely formákban alkotmányos ország vagyunk, de egész köz-igazg. szervezetünk még a régi absolut-rendszeren alapszik. Hosszas lenne e részben a teendőket elősorolni, de példa gyanánt egyetmást említek, hogy megértessék eszmémet.

Vegyük a törvénykezést. Az alkotmányos törvénykezés a vádlottat mindaddig ártatlannak tekinti, míg az el nem itéltetik. Nem vallatja tehát őtet, nehogy önmaga ellen tudatlanságból érveket nyújtson, és csakis a tanubizonyosságok vallomása után itéli el őt vagy felmenti. A mi törvénykezési rendszerünk eleitől fogva felteszi, hogy a vádlott bűnös lehetne, és mindent elkövet, hogy ellenmondásba hozza önmagával és bevallassa vele bűnét. Egyike az első teendőnek lesz tehát az egész törvénykezési rendszer átváltoztatása.

Hogy az alkotmányos kormány valósággá váljék, egy másik főteendő leend a megyék és községek rendezése. Egyik a másik nélkül alig képzelhető. Eddig a megye minden volt, a község pedig semmi. Ez aránytalanságon segíteni kell, mert az alkotmányos kormányzat a szabad községeken alapszik.

Eddig a megyék nagy jogokkal bírtak, de alig vonathattak felelősségre. Ennek okvetetlen meg kell szűnnie, ha alkotmányos ország akarunk lenni, mert a főelv alkotmányos országban az, hogy minden joggyakorlat szigorú felelősséggel jár. Meg kell határozni továbbá a viszonyt a megye és a felelős kormány közt, mert míg ez felelősségre vonathatik, önmagának alig van hatalma a megyében bár

mit is keresztül vinni. El kell végtére választani a bírói hatalmat a közigazgatástól és azt el nem mozdítható bírakra bízni.

Nincsen nagyobb tisztelője a megyei rendszernek nála, és senki nem méltányolhatja inkább mint én azon nagy szolgálatokat, melyeket a megyék a szabadság érdekében tettek. De ne ámsuk magunkat, alkotmányunk ezen régi védőbástyái többé-kevésbé azon állapotban vannak mint azon dűledező falak, melyekkel városaink körül voltak véve, és melyek mostani állapotokban hivatásoknak többé meg nem felelnek. A megye ezentúl is nélkülözhetlen kerék leendő a belső szervezési gépezetben. De csak egyike leendő ama kereknek, melyeket úgy kell beilleszteni, nehogy a gépet vagy megállítsák, vagy működésében hátráltassák.

Egy másik természetes következménye az alkotmányos rendszernek, minden névvel nevezendő előjogok megszüntetése; alkotmányos rendszer ilyeneket nem ismer. A hűbéri viszonyok minden maradványainak tehát meg kell szűnni, természetesen kárpótlás mellett, mint az a dézsmával is történt.

Együtt járnak továbbá az alkotmányos rendszerrel a választási módoknak némely módosításai, melyek úgy is elkerülhetlenek. Leend-nek, ha a megyei és községi rendszer megállapittatik.

Egy más következmény a szabad ipar és kereskedelmi rendszer.

Véget kell vetnünk a régi gyámnökságnak, mely minden szabad ipar és kereskedelmi mozgalmat szabad kifejlődésében meggátolt.

Mint látják uraim! nem jövök én önök eleibe bármilyen általános boldogítási tervekkel, hanem a reform és gyakorlati politika terén kívánom a nemzet erejét kifejteni.

Legyünk csak anyagilag gazdagok, szellemileg műveltek és belsőleg jól szervezettek, és azon nagy, erős és boldog Magyarország, melyet mi mindnyájan anyanyira óhajtunk, meglesz, anélkül, hogy arról csak szólottunk volna is.

Ime, tisztelt polgártársak! ezek azon vezérelvek, melyeken politikai meggyőződéseim alapszik, s melyek a haza érdekeinek ápolása és felkarolása körül követendő eljárásom irányát, módozatát megszabják, azon esetre is, ha általam oly annyira nagyrabecsült bizalmuk a magyar parlamentbe küldene, hol teljes erőmből igyekezném hazafiúi köteleimet, a gyakorlati politika terén, a józan megfontolás, államférfiúi körültekintés, előrelátó mérsékelt haladás zászlója alatt teljesíteni s így választóim nagybecsű bizalmának megfelelni.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Amikor a magyar nemzet a szabadságért harcolt, akkor a szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság. A szabadság nem volt csak egy szó, hanem egy élet. A szabadság nem volt csak egy jog, hanem egy kötelesség. A szabadság nem volt csak egy cél, hanem egy út. A szabadság nem volt csak egy ideál, hanem egy valóság.

Öszinte nyílt szó.

I. Magyarország 1848/9-beli honvédeihez.

II. A „bal oldalról.“

III. Torda város polgárságához!!

I.

Előre bocsátom, nem szereplési viszketeg, annyival kevésbé ünhittség az, mely tollat ad kezembe, kifejezést adni érzületim- és eszméimnek, mert hisz senki jobban nem ismeri gyengeségemet mint önön magam, s bizonyára senki sem foghatja fel inkább azon személyemre vonatkozható kellemetlenségek bekövetkezhetését, mint én, midőn a jelenbeni szerenésellen kedélyizgultságban, felszólalásom által lehető sokoldalú megtámadások céltáblájává teszem ki magam.

De azon szigorú és elodázhatlan kötelességérzet, mely 1848-ban, midőn a haza veszélyben forgott s annak védelme minden igaz hazafit fegyverre szólított, midőn koszorús költők elmondá „talpra magyar hi a haza!“ gyenge létemre is fegyvert ragadtatott velem, s kiállított a harezterre, az ellenséges gölyök zápora elé, „a tiszta hazaszeretet“ felbátorít, sőt ösztönöz újabban fegyvert fogni, még pedig a megtámadáshoz alkalmazottan a józan gondolkodás, az értelem fegyverével, felvilágosítással, mennyiben azt tenni képes leendek fellépni, volt bajtársaim és hazámfiak egy részével szemben.

Dicső emléktől őseink hazánkat, Szent István király birodalmát vérel szerezték, s midőn bomszerzésre indulának, vérel peeséltették meg a szerződést, melylyel egymás irányában a kötelezettség, s vezéreikkel szemben az engedelmisség törvényét megkötötték.

Innen ered talán, hogy mindannyiszor, és valóban oly gyakran vörökkel is kellett a megszerzett hazát védelmezni, megtartani. A világtörténelem igazolja, hogy jól fegyverkezett hadtest, dicső harezokat képes megvívni, habár szám aránya esekély; míg ellenben a nagy számu de fegyelmetlen, gyalázatos vereségeket szenved, s végre is önmegalázás lehet sorsa.

Azért állították fel őseink azon szigorú törvényt, hogy midőn a véres kard széthordoztatott, jelzésül annak, miként a haza veszélyben van, kötelezett volt mindenki felfegyverkezve a kijelölt esatasikon megjelenni, különben ha csak meg nem jelenhetésének nagyon helyes okát adni nem tudta, a többi honfitársaival egyenlő jogok élvezhetése elvesztésével, örökös szolgaságra kárhoztatott.

Hogy őseink a törvényt tiszteletben tartották, és azt szigorúan végre is hajtották, tanusítja eléggé azon ténykörülmeny, hogy a dicső, de egyszersmind szomorú emlékekkel is gazdag 1848/9-iki törvények Magyarországon igen sok szolgaságra (jobbágyság) kárhoztatott magyarokat tettek viszont szabad polgárokká, midőn a jog-egyenlőség törvény által biztosított.

És e törvénytisztelet, biztosította és tartotta meg számunkra a hazát ez ideig, annyi balszerencse és oly sok viszály között is.

Nem célozom, s nem is teszem, hogy keserű érzéseket előidéz multról szóljak, de nem mellőzhetem érintetlen azon egyet, hogy a nemzeti visszavonás, pártoskodás, egységek hinsága, nagyravagyása, több részt hoztak hazánkra, mint összes ellenaink birtak okozni.

Hogy ennek következtében napról napra gyengébbek lettünk, s a felettünk uralkodóknak sikerült törvényes jogainkat mind jobban jobban korlátozni, s minket azokból kiszorítani, mi azt eredményezte, hogy a nemzet jobbainak ernyedetlen küzdelme mindig a törvények védelmére volt ugyan fordítva, de óhajtott eredményt nem tudott felmutatni.

Az európai rázkodások 1848-ban a nemzetet egységre utalták, mely átértette az idő intő szózatát, és egyesült erővel működött a haza boldogításán.

A kor igényeinek megfelelő reformelvek 1848-ban alig hogy törvényben kimondattak és szentesítették, a reakció hatalmas támadást intézett ellenük, mert biztos alapját látta letéve Magyarország jövő nagyságának, megvalósulását látta ama jóslatnak: „Magyarország nem volt, hanem lesz.“

Eme támadással szemben a nevezett védelemre utaltatott, s hogy a megalkotott törvényeknek tiszteletet szerezzen, hogy a támadást visszaverje, felállította a honvédseret.

Miként fogta fel a honvédség a maga feladatát, és teljesítette kötelességeit, az a történelem lapjain bevéssze van, az általa küzdött harez a legnemesebb, a legdicsőbb volt, mit valaha hadsereg küzdhetett, mert az ország és a szentesített törvények védelméért harezolt.

S különbözött e honvédség minden más katonaságtól az által, hogy nem zsoldos hadtest volt, hanem öntudatos a hazaért, törvényes királyáért és szentesített törvényei védelmére kelt tábor vala.

Fájdalom, hogy a küzdelmek legszentebbike, a harezok legnemesebbje időre bár elnyomatott, időre mondom, mert hisz halhatatlan költők megjósolta volt:

„Az nem lehet, hogy annyi szív

Hiában onta vért,

S keservben annyi hü kebel

Szakadt meg a honért.“

és az örök igazság törvénye szerint bekövetkezett az idő, habár roppant veszteségeink, hosszas és keserves szenvedés után, midőn törvényeink, a koronás magyar király által, ki a nemzet igazságos ügyét elismerve, sietett jóvá tenni a vétés mulasztást, esküvel peeséltette ama szent fogadását, hogy az ország törvényeit úgy maga megtartja, mint másokkal megtartatja.

Nemesak, de a legnemesebb királyi tény, a kegyet adóját hozta a királyi pár az 1848/9-beli honvédségnek, midőn az ország által koronázási ajándokul nyújtott őszegzet a rokkant honvédek, az elesettek árvái, özvegyei felszegéllésre ajándékozta.

Bajtársaim! engedjétek kérdezem, lehet-e nagyobb jutalma a volt honvédségnek, mint azon diadal, mit azon ügy, melynek védelméért harezoltunk, nyert az által, hogy bár dicső győzelmekben villogtatott fegyvereink kezeinkből elvéttettek, mi keservesen sanyargattunk, és annyian jobbaink, részt az csatatér, részt a bosszu áldozatai lettek, mégis igazsága elismertetett és kivivatott, midőn a jelenben éppen azon hadsereg lett a törvény által védelmére rendelve, melynek egy nagy része 1848/9-ben az ellen harezolt, és legyőzetésünk után elnyomatásunk és sanyargattatásunk eszköze volt.

Engedjétek továbbá kérdenem, azon dicső mult, melylyel a honvéd név, nemzeti történelmünk lapjaira bevésetett, avagy bár a jelen helyzetnek minden oldalról szigorú átvizsgálása, a körülményekkel szoros számolás megengedhetne-e nekünk volt honvédeknek zászlót változtatni, más irányba indulni, mint 1848/9-ben követünk, zászlónk elhagyásával, a katonai becsület, s önmeggyőződésünk, nyíltan bevallott elvünk egyenes megsértése, megbazndtolásával, oly zászló alá szegődnünk, melynek felirata a honvéd zászló igaz feliratától egészen különbözik?

Lehet-e az 1848/9-beli honvédeknek, avagy az 1869-ben alakítandó honvédseregnek is más feladata, mint az ország törvényeinek tiszteletét eszközölni, és azokat, valamint a Szt. István király birodalma egységét minden megtámadások ellen védeni, biztosítani?

En azon erős hitben vagyok, s nem kétem határozottan kimondani, miszerint úgy az 1848/9-beli volt, mint az 1869-ben alakítandó honvédségnek azon egyetlen feladata, tiszteletet szerezni az ország törvényeinek minden oldalról, mert bármely állam létele és jövője csak addig biztos, míg azon törvények, melyekre fektetve van fennállása s fejlődése, megvédének.

És mitán mi 1848-ban nem zsoldért, nem egyéni büszkeség, dies, avagy általános harezvágytól ösztönözött harezolánk ama véres harezokat, hanem mert a nemzeti élet, és hazánk volt megtámadva, és annak védelmi harezát folytattuk, s érvényt kívántunk szerezni azon törvényeknek, melyeket alkotmányos, jogosult törvényhozásunk meghozott, most midőn e törvények — ugyan a törvényhozó testület által — alkotmányos törvényeink szellemében re-

habilitáltattak, elodázhatlan erkölcsi kötelességünk ezen törvények általános tisztelétét, egész erkölcsi súlyunkkal támogatni, sőt mitől az ég óvjon, ha azon nem remélt szükségesség esete következne be, midőn azokat tán tettelesen is kellene gyámolítani, sorakoznunk kötelesség, és az ügy igazságossága érzetében tanúsított és rettenthetetlen bátorsággal harcolni, védeni a törvényeket, királyunkat és a szent hazát, mert koszorús költők mondá ama reánk, a magyar nemzetre annyira illő igazságot:

„Hazádnak rendületlenül
Légy hive oh magyar!”
„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely,
Áldjon, vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell!”

Nemzeti jó geniuszunk, azon szigorú fegyelem, mely képesítette Hunyadi Jánost e hős vezért csekély haddal, a roppant számú török táboron annyiszor fényes győzelmet vívni, mely a dicső emlékü „Mátyás” király alatt a nemzet nagyságát vívta ki, s Buda várnak akkora dicsőfényt szerzett, s különösen a törvényeknek tisztelése, mely ősünknek annyira sajátja volt, tartották meg ezred éven át számunkra a hazát és alkotmányunkat.

Nekünk az utódoknak, kik méltók akarunk lenni a dicső ősökhöz, nem szabad megtagadni ősünk erényeit, hanem éppen azokat szigorúan követni tartozunk.

Es mit követel tőlünk különösen honvédektől a „fegyelem”, nemde azt: kövessük a zászlót, melyre esküvünk, engedelmeskedjünk vezéreinknek.

Keblem elsorul valahányszor a leverően szomoru valóra kell bukkanni, hogy vezereink annyian megáldoztattak, s kevése apadt azok száma, és bár mennyire fáj ez érzés, keblünkbe kell temetnünk fájdalmát, hogy mindég kegyelettel emlékezzünk róluk, s annyiaval több bátorságot kell meríteniük dicső példájukból, s igyekeznünk hozzájuk méltókká lenni, mint a kik híven küzdöttek az előbök tüztől elveként, dicsően haltak el a hon és törvények védelméért.

Ne feledjük, hogy mindnyájunk hite szerint „ármány” segítette a honvéd győzelmes fegyverek leverését, és az egész hadsereg áldozatul dobatott az ellenség hadseregeinek oda, a nélkül, hogy bár a katonai becsület megővására egyetlen lépés tétetett volna, nem vagyok illetékes e tény felett ítéletet mondani, de aligha nincs része ebben a nagyravágás, sértett hűség és dicsvágynak, melyért az örök igazságos bír előt fog a számadás beköveteltetni.

Egyetlen férfi volt, kire az időben a magyar erőök büszkesége, a „szűz Komárom vára” megvédése volt bízva, a ki midőn már nem létezett az országban honvédsereg, midőn elleneink örökműben tomboltak leveretésünkön, a várőrséget képező kis tábornak személyes biztonságát, sőt haza mehetésére a szükséges élelmi szerek megszerzésére is a lehetőleg gondoskodott, felesleges megneveznem, mert nem csak mi mindnyájan tudjuk nevét, de a történelem lapjain örök betűkkel bevésetett a hős Klapka tábornok neve.

A hazáját hön szerető s életét is érte áldozni kelt tábornok, a bekövetkezett nagy veszteség öntudatos érzetében megtörtött reménnyel, s szívét elborított honfi búval vonult ki a külföldre, hová annyian jobbjaik menekültek. És tudjuk, mennyire igyekeztek mindnyájan azok, kik menekültek, hazánk jogait visszaszerezni, mennyi idegen érdekeknek tettek hasznos szolgálásokat, csak hogy viszonzóul kötelezhessék amazokat, és hányszor életüket veszélyeztető kísérletnek nem engedték át magukat, hogy ügyünket, hazánk ügyét diadalra juttathassák.

Csak a legutóbbi, az 1866-beli eseményekre, s ebben a porosz hadjáratra hívom fel becses figyelmüket, szeretett bajtársaim, mert ismert tény előttetek és a világ tudja, hogy a magyar emigráció, s élén a hős Klapka tábornok teljes odaadással hazánk alkotmányos szabadsága helyreállításáért újabban fegyvert fogott, s kész volt megtenni a szent cél elérhetésére mind azt, mit csak tenni hatalmában lett volna; és mi eredménye lett az újabb áldozatkészségének?

Es most, a midőn ő maga, s többen kik vele ették a száműzetés keserű kenyerét vagy súlyos börtönökben szenvedtek, kiknek első és legfőbb dicsőségük lett volna Magyarország önállóságát kivívni, de azt tenniük a legszentebb akarat s buzgó igyekezet mellett sem sikerült, most mondom, midőn ő, a külvilággal is teljesen ösmeretes, és hosszas idő alatt alkalma volt tapasztalni, hogy hazánk igaz ügye, melyet senki sem lehetett hivatottabb oly híven tolmácsolni, mint a nagy száműzött, hiában eseteltetett a legtisztább színekkel, a szívek és vesék mélyéig hatni képes szónokokat nem bírtak érdekeink mellett legkisebb részvétet kelteni, most ő maga, kinek nem csak mint katonának, de mint polgári jogaink, politikai helyzetünk egyik kiválóbb bajnokának intő s felhívó szózatát halljuk, melyet a haza minden polgáraihoz intézett.

A midőn rajta kívül Türr, Földvári, Szigethi s annyi más főbb tisztjeink, tekintélyeink intései állanak előttünk.

Kérdem lehet-e, helyes-e, avagy bár megengedhető-e nekünk volt honvédeknek, más irányba működni, más elveket gyámolítani?

Bizonnyára nem, hanem első és egyetlen kötelességünk az országos törvényeknek, a törvényes kormány és kormányközégeinek tisztelgetben tartására hatni, azt biztosítani, csak ekkor feleltünk meg a honvéd névnek, csak akkor leszünk méltók azon dicsőségre, melyet 1848/9-ben magunk vívtunk ki, mert azon ország, melynek törvényei meg nem tartatnak, hanem azok ellen magok a hazafiak izgatnak, és az ily izgatásoknak a nép magát átengedi, menthetetlenül veszve van.

Azért bajtársak nyílt fennhangon, honvédekhez illő nemes bátorsággal kell az ily izgatásokat rendre, és a népet békére, a törvények tisztelgetre uszítani, ezt követeli tőlünk a honvéd név, ezt követeli a haza!!

II.

Lássuk, hogyan állunk a baloldallokkal?

Nemzetünk történelme gazdag oly honfi nevekké, kik mint a haza jobbjai a hatalommal szemben, mely Magyarország közjogait, önállóságát akarta minden áron a'asni, ellenzéki pártot alkottak, s teljes tehetőséggel igyekeztek a törvényeket megvédeni.

E törekvésük a legszentebb s legnemesb hazafiai erény volt, mert nem rettegve a hatalom szigorát, üldözését habár személyes szabadságok veszélyeztetésével is, akkor midőn éppen azért, mert a kényuralomra hajló kormány rettetgetései a nemzetet megbírták félemlíteni, s a párt tömörítése a legnagyobb küzdés és erőfeszítések között is, csaknem lehetetlen vala, rendületlenül maradtak törvényeink védelmében, sőt magasabb műveltségük, tanulmányaik által később igyekeztek törvényeinket a változott viszonyok, az idő kívánalmainak megfelelőleg az ország szellemi és anyagi jobbléte eszközésére fejleszteni.

Elég fájdalmasan kell tapasztalni, hogy annyi szent akarat, és küzdés sem volt képes a kívánt célhoz vezetni; és e miatt az ország lakói úgy szellemi, mint anyagi tekintetben a haladó világtól, a többi művelt nemzetektől, melyek óriási lépésekkel haladtak elő e téren, igen messze elmaradtunk.

Ez képezi leginkább ma is gyengeségünket, a mit mentől előbb kellene kiépülnünk, mert nincs ország, melyet inkább utalna erre helyzet, mint Magyarország.

Az idő megritkította ugyan azon derék férfiak sorait, kik a hatalommal szemben törvényeink és önállóságunkért folytonos küzdésben edződtek meg és lettek nagyokká; de hála a gondviselésnek, vannak még többek közülök, kiket min ismert vezéreket, kiknek főként köszönhetjük alkotmányunk helyreállítását, s a kik szellemi és anyagi fejlődésünk eszközésére munkálnak, odaadással tartozunk követni.

Van azonban egy igen nagy akadály, mely fejlődésünket hátráltatja, s a régi időben is hátráltatta, s ez a nemzeti visszavonás és pártviszály, a melyet egyik költőnk rég így énekelt meg:

„Atka volt s lesz a magyarnak

Kő szíven egy rabbiilincs,

Mely miatt ünérdekén túl

Közös akarja nincs.”

A történelem tanuskodik róla, hogy bárha e szegény haza volt utalva a kereszténység védőbástyája lenni, a miért sokkal több megtámadásoknak, veszteségeknek volt kitéve, mint bármelyik más, mindazáltal legnagyobb és legtöbb veszteségeit a megüszonlás, a pártviszály idézte elő.

Ezek okozták főleg azt, hogy a „Nagy Lajos”, „Mátyás” királyok korában oly dicsőségre emelkedett ősök ivadécai, a pártviszályok pusztításai megelőzéseért kénytelenített őrökös uralkodóházat választani, a pragmatica sanctiot megkötöni, és a nemzetnek legszebb és legerősebb jogáról, a király választásról lemondani.

Avagy nem a pártoskodások következménye-e ez? — a hű történelem fájdalom ily igazolja.

Pedig e nemzet, a Szent István birodalma lakosainak szoros egyetértése, összetartása eléggé biztosíthatta volna Magyarország önállóságát, jogainak s határainak tisztelgetben tartását, mit eléggé tanúsít régi nagyságunk kora.

Tekintsünk csak rövid pillantással bár vissza történelmünk lapjaiba, és látni fogjuk, hogy valahányszor a nemzet egyet, összetartó volt, mindannyiszor győzelemre tudta emelni elveit.

A legközelebbi idők, az 1848—49 években míg egyesek valánk, mily fényes, mily dicső győzelmeket arattunk, s leveretésünk egyik főoka újabban visszavonás, a pártviszály lett.

Es az erre bekövetkezett minden viszontagságaink között is a legsúlyosabb, a 18 évi keserves szenvedés bilincseit, nem leginkább a nemzet szoros összetartása, egysége oldotta-e fel mirőlünk? azt hiszem senki sem fogja ez állításom igazságát is kétségbe vonni.

De alig virult fel hazánk egén a szabadság és alkotmányosság hajnala, alig hogy a hatalom által eljásztottnak hirdetett jogaink tényleg visszaszerestettek, és a nemzet a leghelyesebb tapintattal öntudatosan, oku'va a multak keserű veszteségein, kellőleg számot vetve a jelen követelményei és helyzetünkkel, helyreállítva, sőt kifejlesztve jogainkat, melyeket az 1848 beli törvényhozás csak elvekből mondhatott ki, de a viszonyok azok helyes kifejlését nem engedék, a régi nemzeti betegség, a nagyravágás, és ebből kiemelkedni szokott pártviszály fészkelé magát közünkbe, nehogy nagygyá lehessen e szegény haza, hanem hogy végleg sirját ássuk meg.

Egy komoly aggodalom szállja meg jelenben méltán a bígadt gondolkodású honfiakat, midőn látni és tapasztalni kénytelenek, hogy egy újabb (divatos) betegség ütött be a nemzet közé, melynek körjelenségei a legveszélyesebbek mert a törvények érvénytelenítésére törnek, még pedig csupa hazafiságból, mint az illetők állítják, haza szeretetből (állítasuk lehet való, legalább feleltébb sajnos lenne, ha az ellenkezőről kellene valaha meggyőződni) s annyiaval veszélyesebb, mert a magyarnak ezen betegsége ez ideig nem létezett, törvényeit habár voltak közöttük rosszak is, mindig tisztelte és védte, míg sikerült azok helyébe jobbakat alkotni s védte azokban hazáját önállóságát.

Ezen új, nemzeti életünkbe egészen ösmeretlen betegségnek általános neve „bal”, részleteseb nevei „szélsőbal”, „balközép”.

Azt állítja a baloldali két párt, a szélső és közép egyaránt, hogy ők azért törnek az 1865/8-ban a törvényhozás által alkotott törvények, jelesen pedig az 1867. XII-ik törvényezikben biztosított közjogi elvek eltérésére, mert ez által veszélyeztetnek mondják Magyarországnak önállóságát, függetlenségét.

Ezen pártoknak miként politikai történelmünkben új a nevük, aként nem hasonlítható tettük, működési terük, melyre léptek, eddigi politikai pártjainkhoz.

Ellenzéknek is nevezni szeretik magokat, de ez elnevezés egyszerű nézetem szerint csak fogalomzavarból támadhat, mert hol van most a hatalom, mely törvényeinket, jogainkat el akarná tiporni? és a melylyel szemben a jogszorításokat, törvénytiprást kellene ellenézni?

Ily hatalom nem létezik, ily kísérletek nem láthatók, hanem ellenzéknek éppen ezen magokat ellenzéknek nevező pártok akarják a törvényhozás terén alkotott, s minden törvényes kellekkel bíró törvényeinket megváltoztatni, tehát a baloldali nem a törvények védelmére, hanem azok megtámadására szövetkezett, s közjogi életünkben a legtisztelendőbb nevet, az ellenzéki elnevezést szeretnék mégis magokra venni? pedig igaz nevük, „akadálypárt” lehet.

Sőt nyíltan szövetkeztek megbuktatására a kormánynak, olyképpen, hogy magok vehessék azt kezükbe, s mindezen cselekedjék elérésére oly eszközöket használnak, melyek semmi tekintetben nem megengedhetők, sőt hazafini bűn vételével telyesek, mert

Izgatják a népet a törvények iránti tisztelatlanságra, a törvényes kormány elleni engedelmenségre, nagy hangzatos szavakban hirdetvén: „Magyarország önállósága, feladatott”, fainak vére, idegen érdekek áldozatul dobatott, s pénzünk felett sem mi rendelkezünk, mert a kormány és törvényhozás ezt eljátszotta, midőn az 1867. XII-ik törvényezikket alkotta.

Mindezeket, s ebből kifolyólag sajnos igen sokat elmondanak a balpártok vezérei, közlőnnyel, melyek által a nép helyes és józan ítéletét félre kívánják vezetni, de ezen felül mennyi minden más nemű lázítást, bujogtatást nem mívelnek a pártok egyes megbízottai által.

Sőt akadt olyan egyén is, (a királyhágón inneni területről szólók) ki mint volt képviselő akkor, midőn legszentebb kötelem a törvényhozásba részt venni, s ott ernyedetlen munkálni kötelezte, állomását ott hagyva városainkat járta fel mint kortes, ő maga izgatta a népet a törvényhozó testület többsége tényei ellen, s mézes mázos szavaival buzgólkodott; a nép szívéből a kegyelet kiölésével, azt önmagával meghasonlása hozni.

Ugyhiszem, felesleges lécsen az egyént megnevezni, mert réá esmer a haza minden polgára, kit állami létünk válságos helyzeté érdekel, hiszen valamint tavaly és két éve, úgy most is egyre járja egyik hatóság után a másikat, izgat mindentit, költségekkel, zene, fáklya, bandérium lüthóval kívánja kápráztatni a nép szemeit, társaival együtt a törvények és kormány ellen izgat. Szomorú, de igaz tények, mind ezek tanuskodnak Belső-Szolnok, Doboka, Kolozs, Torda megyék, Kolozsvár, Torda, M.-Vásárhely, Décs, Szász-Régen, B.-Hunyad városai, melyek elég szerencsétlenek voltak azon urat és segédzemélyzetét körükben láthatni, s izgatásainak szem és fultanai lehetni.

Határozottan állítom, hogy a mily veszélyes az oly párt, mely a törvények és kormány ellen izgat, éppen oly bűnös is, mert fájdalom a népnél még hiányzik a kellő míveltség, a dolgok mélyebb belátása, helyes megkülönböztetni tudása és éppen azért könnyen félre vezethető, de ne feledjük az ily vezetőket, hogy a szomorú következményekért nem annyira a jó hiszemű elcsábított nép, mint ők lesznek felelősek.

Honfiktársaimat, a kevésbé gondolkodni szeretőket pedig azon egyre kérem, ne resteljük csak egy kicsinyt bár gondolkodni, s fontolják meg, hogy ha igaz, minthogy igaz is, miszerint a jelenbeni terheink sokak és nagyok, nemde azért nehéz annak viselése egyfelől, mert anyagi viszonyaink, iparunk, gazdaszatunk és kereskedelmünk eddig fejletlen volt, és nem már is észlelhető e e téren javulás.

De másfelől nem éppen a balok által minden áron megszüntetni célba vett közös ügyeink rendezetlensége halmozta fel ezen roppant terhek, az államadóságokat? melyek ha 1848-ban úgy kísértettek volna megoldatni mint az 1867-beli törvényhozás azt megoldotta, bizonynyára kikerültetett volna azon temérdek vér és vagyon áldozat, melylyel adóztunk, elmaradtak volna a keserű következmények, melyek mindannyiunknak oly sok szenvedést okoztak és ma Magyarországnak bizonynyára virágzana, s nem lenne oka senkinek panaszkodni a terhek súlyára.

Végül fontolják meg hazámfiak, hogy ha súlyosoknak, elviselhetleneknek tartjuk a mostan még létező terheket, valyon azon esetre, ha a mit a baloldaliok oly hangzatos nagy szavakban fennen hirdetnek, ha Magyarország önállóan, függetlenül állana, és ezt azon uraknak sikerülne kieszközölni (mit azonban ez idő szerint nyíltan tagadok), nem sokkal több teher érné-e hazánkat, nem kellene-e több katonát adni, azt felszerelni, és így vértünk és pénzünk saját érdekében nem nagyobb mértékben vétetnek igénybe akkor mint most, a midőn a védelem tekintetéből minden 100 ft költségéből csak 30 ftot fizetünk, és a 70 ftot a közös ügyi szabályozás szerint a Lajtantuliat fizetik.

Vagy ha még ehez mint önálló állam, kül képviseléstünkre, a saját költségünkön kellene fenntartani a követségeket, az által nem szaporodnának-e terheink? avagy lehetséges volna-e ugyanazon egy uralkodónak két különböző képviseléstet fenntartani? hiszen ennek lehetőségét a „balok” is elösmerték.

Tisztán és világosan előttünk áll eszerint azon emberek ígéreteinek teljesíthetlensége, állításaiknak valószínűtlensége, mert nem

hogy szállana adónk ez esetben, de háromszorosan is nevekednék, melyet bizonyosan meg nem bírhatnánk.

Oly dolgok ezek, melyeket mindenki átérthet, ha csak érteni akarja, és éppen azért érdekében áll magát nem engedni át az ámitóknak, kiknek szavaiból győződhetik meg, miszerint a hangzatos íres ígéretek nemcsak teljesíthetlenség, de bizonyosan amellet, hogy mérhetlenül több terüt hoznának reánk, egyszersmind felettébb kérdésessé tennék létünket, miután kívülről ellenséges érzületű szomszédoktól környeztetünk, s fájdalom, belülről éppen azok érdekeik által izgatott elégteletlen polgártársaink sem hiányoznak.

Polgártársaim! igyekeztem kimutatni a lehető egyszerűen helyzetünket, és most engedjétek pár szóban kimondanom hitem, meggyőződéseim szerint, mi a teendők.

Kötelességünk magunk iránt a kivivott, biztos és kézzelfogható előnyöket megtartani, azokat biztosítani, sőt tovább fejlesztésükre teljes igyekezettel munkálni. Hazánk érdekében pedig a békés kifejlődést s fokozatos, de biztos előhaladást eszközölni, mert csak úgy lehet Magyarország nagygyá, népei boldogokká, ha közmívelődésünk, iparunk, kereskedelmünk és közgazdaszatunkat mielőbb fejleszthetjük; azt pedig csak békés átalakulással biztosíthatjuk.

Ha pedig a megkötött biztos alapot kísértetnek, meg elvetni, vagy csak meg is ingatni, a rázkodás, igen könnyen állami létünket összeomlásra vezetné, vagy szerfelett megingatná.

A haza helyesen felfogott érdeke azt követeli, hogy a benne lakók szellemi és anyagi jóllété mielő gyorsabban fejlesztessék, mert csak érett, kifejlett nép képes magának jóllétet, boldogságot teremteni, azt megtartani és élvezni.

Kétségtelen, hogy beható tanulmányozás, kellő szakismeret nélkül sem közgazdaszatunk, sem iparunk vagy kereskedelmünk elő nem haladhat, anynyival kevésbé lehet virágzó, mind ezt pedig csak úgy érthetjük el, ha a szellemi tehetségek fejlesztésére munkálunk.

Ebből önként következik, miszerint csak akkor fogtuk fel jól érdekeinket, csak akkor gazdálkodtunk helyesen, ha a közmívelődést mentől inkább biztosítottuk, mit nem lehet másként eszközölni, mintha kellő számú egyetemek, reál, kereskedelmi, ipar és gazdasági iskolák állítatnak fel, hogy a lakosság minden osztálya szak-képzettséget nyerjen, mert különben más míveltebb népekkel szemben a versenyt meg nem bírnok, s menthetlenül el kell buknunk.

Tagadhatlan pedig, hogy mind ez igen sok költséget igényel, s az állam csak akkor bírja meg, ha a nép saját érdekét felismerve, nem hogy az államjövédelmet megrövidíteni, de azt nevelni törekedik.

A legnagyobb ámitók, kik adó leszállítással hitegetik a népet, s nem a nép valódi érdekét kívánják előmozdítani, ha csak ugyan szállítani akarnák, mert azoknak nem fekszik szívében a nép fejlődése, hanem ohajtanak továbbra is miveletlen állapotban látni, hogy önző céljaik kivitelére eszközül használhassák.

Ha valódi demokrat érzelmeink vannak, s kívánjuk, hogy ne csak a vagyonosabbak kizárólagos tulajdona maradjon jövőre is a képzettség, kik saját költségükön képesek magokat kiképezni, nyujtsunk alkalmat a szegényebb sorsuaknak is erre, kik sokkal számosabban léteznek.

Ne kívánjuk tehát szállítani az adót, miután tudjuk, hogy jelenben az egészen a mi érdekeink, s öfenntartásunkra fordítatik, melyről az ország felelős kormánya az országgyűlésnek számol be.

III.

Ezekután szabadjon pár szót intéznem lakóföldem Torda város polgáraihoz. A városok hivatnak általánosan a civilisatio előharczo-saivá lenni, mint a hol kissé nagyobb mértékben létezik az ipar, kereskedelem.

Az ős magyar Torda várossa a Királyhágón innen a 3-ik főponton, melynek feladata a kor igényeinek megfelelőleg haladni, iparát, kereskedelmét fejleszteni, mert bárha nem kevés akadály, és az államnak tetemes költségével volt lehetséges a n.-várad-brassói fő vaspálya vonalba városunkat bevonni, a kormány részéről azt az állam többi érdekei között, egy ily népes városra való méltányos tekintetet is eszközölte.

Legfeljebb egy pár év múlva a vaspálya által össze leszünk kötve a világpiacokkal, ha tehát mi saját érdemtünkben sem kívánunk előre haladni, hogyan fogunk megfelelni azon nagyobbszerit elhivatás, a civilisatio előharczo-sai lehetni, hogyan fogunk kibírni a versenyt a többi iparosok, kereskedőkkel szemben.

Egyesített erő és igyekezettel kell tehát arra törekednünk, hogy készületlen ne találjon az idő, mely eljár, fejlesszük főleg iparunkat és az legyen első s legfőbb teendők, és hogy fejlődhesen, békét kell biztosítanunk künn és benn egyaránt, azt pedig csak azon alapon lehet, melyet a múlt törvényhozás lerakott, s aként, ha létező kormányunk iránt őszinte bizalommal viseltetünk, s azt teljes tehetségünkkel gyamolítani törekszünk. Szomorúan igaz, hogy a szánalomig jutott itt az izgatás, és a békés polgárok anynyira zaklattattak, miszerint a nagyobb rész még rendes foglalkozását sem teljesíti, hanem mintha egyenesen az ő feladata lenne az ország politikája elintézése, arról beszél, azzal tipegődik, akkor midőn ipara fejlettebb esmereteivel sem bír, mit gondoltok tisztelt polgártársaim — helyesen — magatok érdekében jól cselekedtek-e?

Valyon nem saját érdekek ellen van-e oly irányba vezetetni magokat, mely a helyett, hogy a haladás biztos fejlesztését segitendő előre, bizonyosan visszaesésre, ziláltságra, sőt valószínűleg végre elkerülhetetlenül a forradalomba sodorná e szegény, igazán sokat szenvedett hazát.

Tekintsetek komolyan magatok körül, s meg fogtok győződni, mihelyt nem engeditek magatokat ámitatni, a valódi helyes irányról, melyet követnetek kell, azokat, kik házaikba tolatodnak, s naponta hamis ígéretekkel a törvények tisztelenségére izgatnak, adjátok ki az utat, azon néhány elvakult tudatlanabb egyének, ki fenyegetőzésekkel kíván terrorizálni benneteket, nézzetek bátran szeme közé, utasítsátok rendre, s ha kellene, vonassátok feleletre is, ne engedjétek, hogy a tudatlanság, nyers erőszak zsarnokoskodjon felettetek.

Igyekeztek az előttetek álló képviselő választásnál szemetek előtt tartani, hogy mindenek felett a közmivelődést kell a törvényhozás terén biztosítani, s minthogy csak szakismerettel lehet bármilyen ügyet is jól és biztosan elintézni, a törvényhozó testületbe szakképzett hazafit választatok.

Önként következnek az előzményekből, miszerint oly képviselőt választanotok, ki a törvényes alapok felforgatására törekszik, nem lehet, nem szabad; az egyenes érdekeitek elleni tény lenne.

És miután hálá Istennek vannak e városnak több derék képzett fiai, közvetlen polgártársatok, ki minden tekintetben megbízhatóbbak sok másoknál, s különösen azok felett áll, a kik az egyedüli biztos alapok ellen izgatnak, áva intlek, ne csináljatok faragott képet

magatoknak, hanem jelöljétek azok közül, sorakozzatok körülte s legyenek büszkék arra, hogy e város értelmes, képzett fia képviseli városunk, meggyünk, és a haza érdekeit.

Csak ekkor lehet nyugodt lelkiismeretetek, hogy hiven teljesítettétek kötelességtöteket, csak így várhatjátok a törvényhozás által sorsotok jobbúlását.

Különösen legyenek bizalmasok azon polgártársaitok iránt, kik nálatok több ismeret és fejlettséggel bírnak, mert hiszen azok veletek egy hajóban ülnek, s titeket nem érhet oly vész, mely őket is ne sújtaná, s ez biztosítékul szolgálhat nektek, hogy jót akarnak, s a közös boldogság elérésére működnek. Hazámiai! kövessük hát azon politikai vezéreinket, a kik eddig biztos sikerrel vezették ügyeinket, s kiknek hazafias önfeláldozó munkálkodásának köszönhetjük egyrészt mindazon vívmányokat, melyekkel bírunk. Kiknek multjok nyitott könyv, s elég biztosítékot nyújt a jelenben is.

Miként 1861-ben és 1865-ben egy név, egy political fővezért ismert Magyarország, Deák Ferenczet, úgy most is bizalommal sorakozzunk zászlója alá, s legyünk egyesek, hogy nagy és virágzó lehessen a magyar haza!

Torda, Márczius 5-én 1869.

K. Nagy Imre,

ügyvéd.